

Πόλεμος και ειρήνη στο χείλος του γκρεμού

Description

Ιωάννης Τιρκίδης*

Οι καιροί είναι εξαιρετικά κρίσιμοι. Βρισκόμαστε ταυτόχρονα στο κατώφλι μιας τεχνολογικής επανάστασης και σε μια υποσχόμενη απaráμιλλη οικονομική προοπτική, και στο χείλος ενός ολοκληρωτικού πολέμου και της καταστροφής που μπορεί να επιφέρει. Ποτέ άλλοτε στη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου ή μετά από αυτόν, οι συγκρούσεις δεν ήταν τόσο δυσεπίλυτες και δυνητικά, μοιραία κλιμακούμενες, όσο σήμερα. Το πιο ανησυχητικό είναι ότι, χωρίς έναν στρατηγικό αναπροσανατολισμό από τους βασικούς παίκτες – κυρίως τις Ηνωμένες Πολιτείες, αλλά και την Ευρώπη, τη Ρωσία και την Κίνα – τα πράγματα θα μπορούσαν να γίνουν πολύ χειρότερα από εδώ και μπρος. Ο πόλεμος στην Ουκρανία διανύει τον τρίτο χρόνο, και ο πόλεμος στη Γάζα τον έβδομο μήνα. Εν τω μεταξύ, υπάρχουν άλλα, ακόμη πιο επικίνδυνα σημεία ανάφλεξης στην Ασία, όπου η αντιπαλότητα μεταξύ της Κίνας και των Ηνωμένων Πολιτειών θερμαίνεται. Εν τω μεταξύ, η Ευρώπη βρίσκεται στη μέση, στην πιο αδιέξοδη θέση, και κανένας από τους ηγέτες της δεν φαίνεται να αντιλαμβάνεται τη στιγμή, εκτός ίσως από τους πιο εθνικιστές και λιγότερο ευπρόσδεκτους στις Βρυξέλλες. Ο εθνικισμός επανέρχεται αλλά δεν είναι ο καλύτερος οδηγός για το μέλλον. Και η Κύπρος δεν είναι ξένη προς αυτό. Στο άρθρο, εξετάζουμε τον πόλεμο και την ειρήνη, σε έναν κατακερματισμένο κόσμο και αναλύουμε τη δεινή θέση της Ευρώπης σε αυτόν.

Μπορεί να μην φαίνεται από την πληθωρικότητα των αγορών, αλλά ο κόσμος βρίσκεται στο χείλος του γκρεμού. Οι Ρώσοι κερδίζουν τον πόλεμο στην Ουκρανία και οι Ευρωπαίοι

ετοιμάζονται να στείλουν στρατεύματα. Περαιτέρω επιδείνωση του πολέμου, ή ήττα στην Ουκρανία, θα είναι καταστροφή, κυρίως για την Ευρώπη, αλλά και για την ενότητα και τη συνοχή του ΝΑΤΟ. Στη Μέση Ανατολή, αποφεύχθηκε, τουλάχιστον προς το παρόν, ότι θα μπορούσε να ήταν μια μεγάλη ανάφλεξη, μετά την ανταλλαγή επιθέσεων με μη επανδρωμένα αεροσκάφη και πυραύλους μεταξύ του Ισραήλ και του Ιράν.

Αλλά αυτό δεν είναι το τέλος της αντιπαράθεσής τους. Η ισραηλινό-ιρανική σύγκρουση δεν τελείωσε, και ο κίνδυνος που ελλοχεύει δυνητικά για την εμπλοκή των Αμερικανών και των Ευρωπαίων, οι οποίοι είναι σύμμαχοι του Ισραήλ, και της Ρωσίας, η οποία είναι σύμμαχος του Ιράν, δεν μπορεί να αγνοηθεί ελαφρά τη καρδιά. Στη Γάζα δεν υπάρχει ορατή λύση και το Ισραήλ δεν μπορεί να επαναπαύεται στην άνεση ότι η Χαμάς έχει ηττηθεί, δεν έχει ηττηθεί ακόμα! Την ίδια στιγμή υπάρχουν προβλήματα στη Δυτική Όχθη και περισσότερα προβλήματα με τη Χεζμπολάχ στο Λίβανο.

Ο εθνικισμός είναι μια ανερχόμενη, σχεδόν πανταχού παρούσα συνιστώσα σε όλο τον κόσμο. Τα φιλελεύθερα καθεστώτα που κυριάρχησαν στην Ευρώπη μετά τον Ψυχρό Πόλεμο αντιμετωπίζουν τώρα προβλήματα, και τα ακροδεξιά κόμματα κερδίζουν όλο και περισσότερους ψήφους και έδρες στα εθνικά και υπερεθνικά κοινοβούλια. Στις Ηνωμένες Πολιτείες, η εσωτερική πολιτική σκηνή δεν είναι καθόλου καθησυχαστική. Το πολιτικό σύστημα διώκει ποινικά τον Ντόναλντ Τράμπ. Αλλά ό,τι κι αν πιστεύει κανείς, και όποια κι αν είναι τα δημοκρατικά του διαπιστευτήρια, ή η απουσία τους, ο Τράμπ είναι βασικός υποψήφιος στις προεδρικές εκλογές του Νοεμβρίου. Η παρεμπόδιση της υποψηφιότητάς του ή η αποτροπή της εκλογής του, είναι συνταγή για κοινωνική αναταραχή πριν και μετά τις εκλογές.

Η μεγάλη εικόνα

Έτσι, είναι απαραίτητο να κατανοήσουμε σωστά τη μεγάλη εικόνα. Ο κόσμος μετατοπίζεται από τη μονοπολικότητα στην πολυπολικότητα, και η διεθνής οικονομική και πολιτική τάξη πραγμάτων κατακερματίζεται. Ο κόσμος χωρίζεται πια, σε δύο κύρια αντίπαλα στρατόπεδα, την Ομάδα των επτά πλουσιότερων χωρών με επικεφαλής τις Ηνωμένες Πολιτείες, και την επεκτεινόμενη ομάδα των χωρών BRICS με επικεφαλής την Κίνα και τη Ρωσία. Κανένας πόλεμος δεν έχει κηρυχθεί μεταξύ τους, παρά μόνο δια αντιπροσώπων, αλλά ο ανταγωνισμός τους εντείνεται σε όλα τα επίπεδα – οικονομικό, εμπορικό και τεχνολογικό. Υπάρχει μια ντε φάκτο κατάσταση μόνιμων εχθροπραξιών και η κλιμάκωση τους πρέπει να αναμένεται. Αυτό ακριβώς είναι το πλαίσιο μέσα στο οποίο πρέπει να προσπαθήσουμε να κατανοήσουμε το παρόν και το μέλλον.

Είναι δελεαστικό να συγκρίνουμε τη σημερινή δύσκολη κατάσταση με τον παλιό Ψυχρό

Πόλεμο, αλλά αυτό θα ήταν παραπλανητικό. Υπάρχουν σημαντικές διαφορές, τότε και τώρα. Οικονομικά, η Κίνα είναι ένας ισότιμος ανταγωνιστής των Ηνωμένων Πολιτειών με τρόπο που η Σοβιετική Ένωση δεν ήταν ποτέ. Οι ηγέτες της εποχής εκείνης κατανοούσαν ποιο ήταν το διακύβευμα τους, και ήταν ρεαλιστές αναφορικά με τα εθνικά τους συμφέροντα. Αυτό δεν συμβαίνει σήμερα. Και ακόμη, πέραν των μεγάλων δυνάμεων – Ηνωμένες Πολιτείες, Κίνα, Ρωσία – υπάρχουν πολλές άλλες ανταγωνιστικές περιφερειακές δυνάμεις στον κόσμο, σε ένα πλαίσιο δυνητικά ρευστών συμμαχιών.

Υπαρξιακοί πόλεμοι

Οι πόλεμοι στην Ουκρανία και τη Γάζα είναι δυσεπίλυτοι και επιρρεπείς σε κλιμάκωση. Οι πρωταγωνιστές τους, τους αντιλαμβάνονται ως υπαρξιακούς, και αυτό είναι το μόνο που έχει σημασία. Για τη Ρωσία, η επέκταση του NATO στην Ουκρανία ήταν ανεπίτρεπτη, όπως ακριβώς για την Αμερική ήταν ανεπίτρεπτη η εγκατάσταση πυραύλων στην Κούβα το 1962. Η αμερικανική θέση ότι η Ουκρανία θα ενταχθεί τελικά στη Συμμαχία, κάτι που επαναλαμβάνει ο Υπουργός Εξωτερικών των Ηνωμένων Πολιτειών, Άντονι Μπλινκεν, αυξάνει το επίπεδο κινδύνου. Εάν καμία από τις εμπλεκόμενες πλευρές διακηρύσσει ότι δεν μπορεί να χάσει τον πόλεμο για τους δικούς της λόγους, ο πόλεμος δεν θα τελειώσει και θα βρίσκεται υπό τη διαρκή απειλή κλιμάκωσης.

Παρομοίως, ο πόλεμος στη Γάζα γίνεται επειδή η λύση των δύο κρατών είναι ανεπίτρεπτη για το Ισραήλ, που την εκλαμβάνει ως υπαρξιακή του απειλή. Και μια λύση ενός κράτους στο Μείζον Ισραήλ είναι αδύνατη, δεδομένης της υποκείμενης δημογραφικής κατάστασης δύο περίπου ίσων πληθυσμών. Το αποτέλεσμα είναι μια διαρκής κατάσταση πολέμου, με τον πάντα παρόντα κίνδυνο κλιμάκωσης εκτός ελέγχου.

Μια άλλη σημαντική πτυχή είναι ότι η δυναμική του πολέμου έχει αλλάξει, λόγω των αλλαγών στις υποκείμενες τεχνολογίες. Οι Χούτοι στην Υεμένη, για παράδειγμα, με πρόσβαση σε φθηνά αλλά υψηλής τεχνολογίας όπλα, είναι σε θέση και αποκλείουν την Ερυθρά Θάλασσα και τη διώρυγα του Σουέζ από το διεθνές εμπόριο, ακόμη και εναντίον των Ηνωμένων Πολιτειών. Και η πρόσφατη ανταλλαγή απευθείας επιθέσεων μεταξύ του Ισραήλ και του Ιράν έχει αλλάξει τις αντιλήψεις για την ισορροπία δυνάμεων στην περιοχή, θέτοντας υπό αμφισβήτηση την ικανότητα του Ισραήλ να κλιμακώνει μέχρι την επικράτηση του, που είναι το πολεμικό του δόγμα από την ίδρυσή του το 1948.

Η Ευρώπη

Πώς τα βγάζει πέρα η Ευρώπη σε όλα αυτά; Άσχημα, είναι η σύντομη απάντηση. Αλλά οι Ευρωπαίοι παραμένουν ανυποψίαστοι για τους κινδύνους στους οποίους εκτίθενται. Το

σημαντικότερο είναι, ότι ο πόλεμος στην Ουκρανία γίνεται σε ευρωπαϊκό έδαφος, δεν έχει καλή εξέλιξη για τη Δύση μέχρι τώρα, αλλά δεν γίνεται κανένας λόγος για διαπραγματεύσεις – αντίθετα, οι ευρωπαϊκές κυβερνήσεις προετοιμάζονται για άμεση αντιπαράθεση με τη Ρωσία. Η πρόταση του Μακρόν να στείλει στρατεύματα στην Ουκρανία προκάλεσε αντιδράσεις μεν, στην Ουάσιγκτον και σε ευρωπαϊκές πρωτεύουσες, το ίδιο όμως συνέβη και με την ιδέα, πρώτα για πυραύλους μεγάλου βεληνεκούς και στη συνέχεια, για μαχητικά αεροσκάφη F16. Τίποτα δεν αποκλείεται.

Σε αντίθεση με την κοινή πεποίθηση, ο πόλεμος στην Ουκρανία δεν ενδυνάμωσε το ΝΑΤΟ, αλλά το αποδυνάμωσε, παρόλο που το διεύρυνε, με τη Φινλανδία και τη Σουηδία να είναι πλέον τα νεότερα μέλη του. Οι διχοστασίες παραμένουν. Η Τουρκία έχει πάρει αποστάσεις από τις κυρώσεις κατά της Ρωσίας. Εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η Ουγγαρία και η Σλοβακία αντιτίθενται στην περαιτέρω βοήθεια προς την Ουκρανία. Στο εσωτερικό των ίδιων των χωρών, συμπεριλαμβανομένης της Γαλλίας και της Γερμανίας, η κοινή γνώμη έχει αρχίσει να στρέφεται κατά του πολέμου. Μια ήττα στην Ουκρανία δε, θα διχάσει περαιτέρω τη συμμαχία. Ιστορικά, σε κάθε περίπτωση σοβαρής ήττας, όλοι ανατρέχουν και αμφισβητούν τα αίτια και τα κίνητρα του πολέμου.

Μια αδύναμη Ευρώπη αντιμετωπίζει μια όλο και πιο εχθρική Ρωσία, ενώ οι Ηνωμένες Πολιτείες ασχολούνται όλο και περισσότερο με τις εσωτερικές τους υποθέσεις και τις προτεραιότητές τους στον Ειρηνικό. Καθώς η πραγματικότητα ανατρέπεται, η Ευρώπη παραμένει επικεντρωμένη στις προτεραιότητες του χθες: καθαρές μηδενικές εκπομπές μέχρι το 2050, την ήττα της Ρωσίας, και την περαιτέρω διεύρυνση της σε όλο και πιο αμφιλεγόμενα μέρη του κόσμου, όπως η Ουκρανία και η Γεωργία. Αλλά χωρίς την προσιτή ενέργεια, η ευρωπαϊκή βιομηχανία δεν έχει μέλλον. Και χωρίς τη βιομηχανία, η Ευρώπη είναι άνευ σημασίας.

Εν κατακλείδι

Ο κόσμος δεν θα είναι ποτέ ξανά ο ίδιος. Το διεθνές σύστημα κατακερματίζεται, οι εμπορικές ροές αντιστρέφονται και το κεφάλαιο μεταναστεύει σε φιλικότερα μέρη, στην Αμερική και σε περιοχές της Ασίας. Η Ευρώπη είναι πλέον η λιγότερο ανταγωνιστική οικονομική δύναμη και εξαρτάται σχεδόν εξ ολοκλήρου από άλλους για την άμυνα, την ενέργεια και ακόμη και για την διατροφική της αλυσίδα. Η εξάρτηση από άλλους για τα πιο ζωτικά τμήματα της οργανωμένης κοινωνίας, όπως συμβαίνει με την Ευρώπη, δεν είναι μια αξιοζήλευτη θέση. Είναι μια στρατηγική αποτυχία, ειδικά στην εποχή της γεωπολιτικής κυριαρχίας, και αποδεικνύει μόνο, το έλλειμμα ηγεσίας που επικρατεί.

**Ο Ιωάννης Τιρκίδης είναι Διευθυντής Οικονομικών Ερευνών στην Τράπεζα Κύπρου και Πρόεδρος της Εταιρείας Κυπριακών Οικονομικών Μελετών (Cyprus Economic Society). Οι απόψεις που εκφράζονται είναι προσωπικές.*